

Oportunități de educație pentru mediu la orele de dirigenție în clasele primare

Liliana Saranciuc-Gordea, dr., conf. univ.

Summary

In this article is described one of the ways to achieve the environmental education during the tutorial lessons. This modality reflects a viable ecoeducational program: topics, strategies of teaching, of learning and of assessment.

La etapa actuală învățământul primar tinde să promoveze educația pentru mediu ca o tentativă de a pregăti individul și comunitatea pentru rezolvarea problematicii complexe de educație ecologică cu care se confruntă umanitatea în întregul său și pune accentul pe educația care aduce schimbare, restructurare, reformularea problemei numită în literatura de specialitate *învățare inovatoare* [6]. De pe fundalul dat, și obiectivele educației de mediu în toată lumea sunt asemănătoare: să menținem și să îmbunătățim calitatea mediului, să prevenim problemele mediului în viitor. În mod specific, educația de mediu accentuează cinci obiective educaționale [12, p. 17]:

- Conștientizarea: ajută elevii să capete o înțelegere și sensibilitate față de întreg mediul și problemele lui; le dezvoltă abilitatea de a pricepe și de a deosebi stimulentele, de a procesa, de a rafina și de a extinde aceste percepții; contribuie la folosirea acestor abilități noi în mai multe contexte.

- Cunoașterea: ajută elevii să capete o înțelegere de bază privind funcționarea mediului, interacțiunea oamenilor cu mediul și despre cum apar și cum pot fi rezolvate problemele legate de mediu.

- Atitudinea: ajută elevii să capete un set de valori și sentimente de grijă pentru mediu, motivația și devotamentul de a participa la menținerea calității mediului.

- Deprinderi: ajută elevii să capete abilitățile necesare identificării și investigării problemelor mediului și să contribuie la rezolvarea problemelor acestuia.

- Participarea: ajută elevii să capete experiență în utilizarea cunoștințelor și abilităților dobândite, în vederea unor acțiuni pozitive și bine gândite care vor conduce la rezolvarea problemelor mediului.

Sistemul educațional actual din Republica Moldova se caracterizează prin lipsa acută a unei preocupări organizate, sistematizate pentru problemele legate de educația pentru mediu. Educația instituționalizată se face, de cele mai multe ori, șablon, la fel, pentru toți. Nu se încearcă depistarea, prin modalități moderne, a tipului de personalitate în devenire, care ar trebui ajutat să se desăvârșească, doar e știut faptul că o atitudine umană care să protejeze natura are ca punct de plecare educația. [15]. Din aceste considerente vin să completeze conținutul dat - *orele de dirigenție*, care, prin actualul curriculum (2007), la nivel de obiective-cadru, duc în mod direct spre formarea de capacități și atitudini pentru mediu: [2, p.4] formarea pentru înțelegerea și respectarea valorilor fundamentale și normelor de comportare în societate; [5, p.4] formarea atitudinilor și comportamentului responsabil pentru un stil de viață de calitate [17, p. 4].

Sîntem de părerea că, deoarece acestea vin în completarea competențelor generale de la celelalte discipline ale ariilor curriculare (2010), cadrului didactic îi va reveni funcția de a le formula, reajusta în termeni de capacități și atitudini generate de specificul disciplinelor curriculare (cl. I-IV): 1. Dezvoltarea capacităților și abilităților de observare, explorare, investigare a realității prin folosirea unor instrumente și practici științifice. 2. Formarea capacității de a utiliza terminologia

specifica în descrierea și explicarea fenomenelor/ legilor obiective, relațiilor și interrelațiilor din mediul natural. 3. Formarea unei atitudini pozitive față de mediul înconjurător, prin stimularea interesului față de păstrarea unui mediu echilibrat și față de propria sănătate.

Subiectele specifice acestor ore de dirigenție în contextul dat pot fi sistematizate într-un program ecoeducațional: Lumina și căldura, Aerul, Apa, Suprafața pământului, Medii de viață care vor aborda conținuturi de interes general: factorii de mediu și medii de viață și vor permite elaborarea unor strategii didactice în care accentul va cădea pe învățarea activ-participativă (prin experiențe și experiment) [7, p.10].

Informația teoretică esențială se va dobîndi pornind de la mediul apropiat, familiar și va fi transferată și aplicată în activități, în cea mai mare parte, de natură practică, pliate pe condițiile și adaptate la nevoile comunității.

Activitățile de învățare la orele de dirigenție vor propune modalități de organizare a activității în clasă și în afara ei (excursia, drumetia, vizita la muzeu sau la o expoziție, plantarea și organizarea unor spații verzi). De asemenea, activitățile de învățare în acest context vor fi stabilite astfel, încît să se pornească de la experiența elevului și să integreze strategii de învățare axate pe participarea activă a celui instruit, dar, și să se ofere o oarecare flexibilitate, prin contextul în care se realizează instruirea [14, p. 140].

Pentru activarea informațiilor elevilor, cît și pentru etapele de asimilare, exersare, aplicare și evaluare, cadrului didactic i se recomandă să practice activități precum: exprimarea de către elevi, prin mijloace diverse, a propriilor observații privind mediul natural și social al comunității, experimentarea și examinarea fenomenelor în contexte apropiate lor, realizarea de produse alese în funcție de resursele și nevoile comunității, întocmirea de proiecte/portofolii ce redau particularitățile mediului în care se învață. Din aceste considerente, se propun: discutarea situațiilor problemă existente la nivel local, elaborarea de studii de caz, dezbateri pe teme alese din realitatea imediată, vizite și excursii.

Ținînd cont de faptul că lecțiile de dirigenție, atribuindu-se la tipologia de lecții mixte, repetarea, consolidarea, sistematizarea și îmbogățirea informațiilor (recapitularea) nu vor fi planificate ca etape separate. De aceea, orice conținut propus pentru învățare se va baza pe ceea ce elevii știu deja - cultura lor generală - și pe ceea ce au asimilat în lecțiile anterioare. Observațiile personale, experimentele și formularea explicațiilor și a concluziilor, efectuarea de teme practice individuale sau în colaborare, colectarea de informații din alte surse vor valorifica ceea ce a fost învățat deja [13, p. 145].

Reluarea informațiilor în contexte și forme diferite, simultan cu adăugarea celor noi, descoperite prin documentare sau aflate de la învățător și colegi, va permite o învățare în spirală și dezvoltarea progresivă a competențelor.

Fiecare subiect din programul propus, anterior abordat, va fi recapitulat în cadrul unei lecții cu tema nouă, în situații precum: formularea de răspunsuri și explicații la întrebări, dezbateri de cazuri, dezbateri de cazuri (cazuri – problemă, identificate chiar de elevi) și activități practice.

Deoarece predarea, în postura sa de utilitate, este concepută ca interacțiune permanentă între cadrul didactic și grupul de elevi, dar și între un elev și altul, ca individualități, rolul cadrului didactic va fi de a planifica, de a organiza și dirija, de a crea contexte în care să se transmită cunoștințe și să se formeze deprinderi, adaptate la particularitățile grupului de elevi (clasă) și ale

cadrelui în care are loc învățarea. Cadrul didactic va facilita activitatea elevului în vederea propriei formări și va face o atentă monitorizare, va fi intermediar între subiectul și obiectul instruirii. Astfel va realiza trei activități complementare [6, pp.367-368]: 1. definirea conceptelor în actul predării, prin descrierea unor situații, episoade, persoane, prin dirijarea observării spre fenomenele de studiat și prin identificarea lor la nivelul unor cuvinte, simboluri, mișcări; 2. operația de expunere, care asigură susținerea actului predării prin aserțiunea conceptelor definite (enunțarea afirmativă sau negativă a unor adevăruri), compararea și clasificarea acestora prin demonstrații, expresii verbale, mini eseuri, substituirii care angajează și opiniile celor educați; 3. operația de explicare, care asigură susținerea actului predării prin ordonarea cauzală consecutivă, procedurală, normativă, teleologică a cunoștințelor transmise la nivel de comunicare pedagogică.

Susținem ideea că, activitatea educațională, de pe poziția dată, trebuie orientată după necesitățile și interesele elevilor. Ea trebuie să dezbateze cu o corectă diagnosticare a acestora. Literatura de specialitate recomandă cunoașterea și recunoașterea individualității fiecăruia prin prisma nevoilor și aspirațiilor pe care le are, a punctelor de vedere personale, a atitudinilor și convingerilor sale, a volumului de achiziții de care dispune la acel moment. În funcție de cele menționate, demersul didactic se va axa pe [4, p.13]:

- motivarea individuală pornind de la nevoile și interesele proprii;
- înțelegerea sistemului de valori al elevului și utilizarea acestuia în formarea ulterioară;
- orientarea și îndrumarea activităților spre ceea ce este necesar și corespunde intereselor fiecăruia;
- distribuirea de sarcini individuale adaptate la achizițiile, aptitudinile și disponibilitățile proprii etc.

Evaluarea inițială (predictivă) va urmări determinarea nivelului capacităților specifice orei programate de dirigenție ale fiecărui elev, la inițiere în tematica abordată de educație pentru mediu (capacități vizate de obiectivele cadru), existența unui volum minim de informații din domeniul disciplinelor curriculare (cunoașterea mediului înconjurător din imediata apropiere/ținut natal), dar și a unor capacități, atitudini și sistem de valori (unități de competențe): de a gândi critic, de a comunica, de a se adapta la situații diferite, de a utiliza tehnologii, de a investiga și utiliza experiența, de a înțelege sensul apartenenței la comunitate și a contribuției personale în construirea unei vieți de calitate. Se poate realiza prin interviu, completat de chestionar (Ce știi despre...?, Ce ai vrea să afli despre...?)[16, p. 78].

Propunem focalizarea pe evaluarea continuă, care prevede pentru fiecare subiect din programul de educație pentru mediu, sarcini de îndeplinit, cu accent pe utilizarea informației transmise la lecție și aplicarea acesteia cu scopul formării de competențe. Iar pentru realizarea acestui tip de evaluare, învățătorul va urmări activitatea fiecărui elev sub următoarele aspecte:

- cum experimentează și cum explorează;
- cum valorifică informația asimilată;
- cum caută informații necesare sau de interes, suplimentare celor transmise de către învățător, prin utilizarea altor surse recomandate;
- cum aplică informația și cum fructifică experiența dobândită pentru rezolvarea unor probleme personale sau ale comunității.

Pentru acest tip de evaluare, pentru fiecare din sarcinile de realizat, se vor elabora criterii, care vor fi comunicate elevilor.

La finalul orelor de dirigenție cu conținut de educație pentru mediu, din programul propus, se va realiza evaluarea sumativă. Vor fi evaluate fișele de portofoliu, sau proiectele tematice de învățare individuala sau pe grupe, pe care le prezintă elevii, proiectele ecologice, lucrările de investigare

proprie, studii de caz [5, p. 217].

Dar aceste lecții de evaluare vor evita supraîncărcarea elevilor prin solicitarea efectuării de produse finite suplimentare celor realizate pe parcursul parcurgerii fiecărei teme de evaluare și a fișelor de evaluare.

Considerăm că este eficient dacă această evaluare este mai degrabă o analiză de bilanț a ceea ce a realizat fiecare, o sinteză a rezultatelor obținute de fiecare. Li se va oferi, astfel, elevilor, ocazia de a le prezenta colegilor și cadrului didactic ceea ce au realizat. Învățătorul va evidenția observațiile sale cu privire la progresele individuale (desprinse din grila de observații, tabele de control și de inventar privind prezența unor comportamente etc.).

Evaluarea sumativă se va împleti cu autoevaluarea și cu interevaluarea. O propunere, ca examinarea de la sfârșitul lecției să se facă oral, prin prezentarea de către fiecare elev a portofoliului personal.

Se vor lua în considerație și rezultatele obținute de acesta în evaluările sumative, rezultate înscrise în grilele de observații, listele de control și inventar. În această situație este necesar ca, încă de la prima oră, cadrul didactic să le prezinte elevilor modalitatea de examinare, să le explice felul în care fiecare își va întocmi portofoliul personal.

Pe parcursul perioadei de studiu, el va anunța orele destinate evaluărilor sumative de sfârșit de program de învățare și îi va sprijini pe elevi să-și elaboreze sistematic și consecvent paginile de portofoliu. Totodată, va monitoriza activitatea elevilor la orele de evaluare sumativă, deoarece, pe baza lor, va fi posibilă examinarea de final de program [10, p. 98].

Bibliografie

1. Andon, C., Cecoi, V., Popova, E., Științe ale naturii cu bazele ecologiei, Chișinău, Ed. Lumina, 1994.
2. Bumbu, I., Ecologizarea sistemului educațional. / Făclia, 14 noiembrie, 2009, p.13.
3. Bumbu, I., Roșcovan, D., Educația ecologică a populației din Republica Moldova, Partea I, Chișinău, Ed. USM, 1993.
4. Burlea, E., Teoria și metodologia științelor în învățământul primar, Chișinău, Ed. Lumina, 2006.
5. Cerghit, I., Metode de învățământ, Iași, Ed. Polirom, 2006.
6. Cristea, S., Dicționar de termeni pedagogici, București, EDP - R.A., 1998.
7. Curriculum opțional Educație ecologică și protecția mediului, clasele I-XII, (proiect), ISE, Chișinău, 2007.
8. Dumitru, G., Cunoașterea mediului. Lumea în care trăim. Ghidul cadrului didactic, Nivelul III, București, Ministerul Educației și Cercetării, Proiect Phare „Acces la educație pentru grupuri dezavantajate”, Programul „A doua șansă”, 2006.
9. Educația ecologică, Mapă școlară, Galați, vol. 2, 2007.
10. Fabian, A., Onaca, R., Ecologia Aplicată: Cine se teme de ECOLOGIE?, Cluj-Napoca, Casa de Editura SARMIS, 1999.
11. Managementul educației ecologice. Ghid ECO pentru pici, părinți și bunici, Zalău, Sălaj, România, 2012.
12. Saranciuc-Gordea, L., Cum să realizăm educația ecologică a elevilor? Training pentru diriginți, Clasele I-IV, Chișinău, UPS „I. Creangă”, 2010.
13. Ursu, L., (coord.), Sinteze Ecoeducaționale, Laboratorul științific UPS „I. Creangă”, Chișinău, Ed. Garomond-Studio SRL, 2010.
14. Ursu, L., (coord.), Educația ecologică în clasele primare. Centrare pe competențe, monografie colectivă, Chișinău, UPS „Ion Creangă”, 2010.
15. Valorificarea în curriculum a valențelor mediului rural, Ghid metodologic, Chișinău, Ed. Știința, 2007.
16. Паскаль, М., Ротару, И., Сичкорез, С., Методы и технологии экологического воспитания, Chișinău, 2002.
17. www.mediu.gov.md/file/.../Cap_3.1.5.doc.
18. <http://www.mem.md/index.php/2012-03-19-14-23-14/eco-dosare-mem/altele/324-anul-2012-demers->

[catre-ministrul-educatiei-cu-privire-la-importanta-educatiei-ecologice.](#)

19. <http://www.ecoweb.anpm.ro/page/3-Ce-inseamna-Educatie-Ecologica>